

**“TALABALARNING LOYIHALASH MADANIYATINI KOMPYUTER
TEXNOLOGIYALARI VOSITASIDA RIVOJLANTIRISH”**

Mamatov Dilmurod Narmurodovich

PhD Buxoro davlat pedagogika instituti.

Egamqulova Fotima Tuygun qizi

Buxoro viloyat Jondor tuma 20 - son maktab

boshlang'ich sinf o'qituvchisi, Buxoro innovatsiyalar

universiteti 2- bosqich magistranti

Annotatsiya: Maqolada talabaning loyihalash madaniyatini shakllantirish tizimini nazariy asoslash va loyihalash va uni universitetning o'quv jarayoniga joriy etish samaradorligini yoritish masalasi muhokama qilinadi. Loyihalash jarayonida kompyuter texnologiyalaridan foydalanish tartiblari haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: axborot madaniyati, axborot muhiti, elektron ta'lim resurslari, ta'lim jarayoni, ta'limni axborotlashtirish.

Talabaning axborot madaniyatini shakllantirishning pedagogik tizimida biz o'zaro bog'liq va o'zaro shakllantiruvchi tarkibiy qismlarning uzviy birligini tushunamiz: maqsadli sozlamalar, mazmun, tashkiliy shakllar va o'quv qo'llanmalari talabalarning zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda axborot bilan mustaqil va samarali ishlash qobiliyatini va muayyan printsiplarni hisobga olgan holda turli xil texnik vositalarni; shuningdek, mezonlar asosida axborot madaniyatining rivojlanish darajasini aniqlashning diagnostika vositalarini shakllantiradi.

Rivojlanishning asosiy negizlaridan biri bo'lmish zamonaviy texnik va texnologiyalar insoniyatning uzog'ini yaqin, og'irini yengil qilish maqsadida yaratilgan. Ayniqsa, axborot texnologiyalari va pedagogik texnologiyalarning ta'lim berish soxasiga kirib kelishi va jadal rivojlanishi nafaqat pedagogika balki har soha taraqqiyotida o'zining munosib hissasini qo'shib kelmoqda. Inkor etib bo'lmaz bir haqiqat bor, bugungi davr vakilining o'z zamonasi texnologiyalaridan foydalana olmasligi, ularni o'z hayoti, kasbi va hunariga tatbiq etmasligi nuqson sanaladi. Ta'kidlash joizki, oliy ta'lim soxalarida faoliyat ko'rsatayotgan professor o'qituvchi-pedagoglarning zamonaviy axborot texnologiyalari imkoniyatlaridan turli o'rinlarda unumli foydalanishlari ularning mahoratli mutaxassis ekanligidan dalolat beradi. Davlat umummilliy dasturida asosiy yo'nalishlardan biri sifatida Oliy ta'lim maktablarini axborotlashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ushbu dastur doirasida ta'lim muassasalari zamonaviy kompyuter texnikalari bilan ta'minlandi. Oliygozlarni to'liq Internet va Ziyonet tarmog'iga ulanib oliygozlarda jaxon standartlariga mos elektron kutubxonalar va o'quv zalari tashkil qilinib Karmat va Armat tarmog'iga

ulandi. Zamonaviy shaxs shu qadar ko‘p axborotga egaki, u axborotlarni yangi axborot texnologiyalarisiz ishlov berishi va ishlatishi mumkin emas. Yildan-yilga hayotimizga kompyuter va u bilan birga axborot texnologiyalari jadal kirib kelmoqda. Ta‘lim siyosatining hozirgi asosiy maqsadi ta‘lim oluvchi shaxs, jamiyat va davlat ehtiyojlarini qondiruvchi muhim va kelajakdagi rivoji uchun zarur yuqori samaradorlikka ega bo‘lgan zamonaviy ta‘lim berishga qaratilgan.

O‘zbekiston Respublikasining Ta‘lim to‘g‘risidagi qonunida o‘qitishning ilg‘or shakllari va yangi pedagogik texnologiyalarni, ta‘limning axborot vositalarini o‘quv jarayniga joriy etish, ta‘limda zamon bilan hamnafas ta‘lim texnologiyalarini yaratishni taqozo etadi. Ilmiy texnika yutuqlari va ilg‘or tajribalarga asoslangan texnika, texnologiya, boshqaruv va mehnatni tashkil etish kabi sohalardagi yangiliklarning qo‘llanilishi innovatsiyani aks ettiradi.

Ta‘limning amalga oshirish jarayoniga innovatsion texnologiyalarni kiritish quyidagilarga asoslanadi:

- ta‘lim jarayonida ishtirok etuvchi o‘quvchi shaxsi ustivorligini ta‘minlash;
- ta‘lim maqsadining natijaga erishuvini (kafolatlanganligini) amalga oshirish;
- ta‘lim jaroyinida boshqariluvchi jarayoni ekanligidan kelib chiqqan holda uning maqsadli boshqariluviga erishish;
- ta‘lim mazmunini ta‘minlovchi vosita, usul shakllari texnologiyasini yagona bir tizimga keltirish.

Ta‘lim samaradorligini oshiruvchi omillarni to‘xtovsiz tahlil qilish, mutaxassislarning uzluksiz malakasini oshirish hamda qo‘yiladigan uslublarning nechog‘lik mosligiga to‘g‘ri baho berish tamoyillarni belgilashimiz va ta‘limning olinishi zarur bo‘lgan natijasini ifodalay olishimizga ko‘rsatadigan yo‘l hisoblanadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, talaba o‘quvchilar ijodkorlik faoliyatida axborot va pedagogik texnologiyalari va innovatsion texnologiyalarni joriy etish va qo‘llash muhim va tizimli o‘z-o‘zini tashkil etuvchi yangi ta‘lim bo‘lib, ular tashabbuslar va yangiliklar xilma-xilligi asosida vujudga keladi, hamda ular ta‘lim evolyusiyasi uchun istiqbolli va uning taraqqiëti uchun, shuningdek ta‘limning yanada har tomonlama madaniy ko‘lamining taraqqiëtiga ijobiy ta‘sir etadi bu esa o‘quvchi - yoshlarning ijodkorlik faoliyatida muhim ro‘l egallaydi. O‘qituvchi kasbiy omilkorligini rivojlantirish uchun ular faoliyatini birinchi kunlaridanoq qo‘shimcha pedagogik ta‘limga jalb qilish lozim.

Axborot va pedagogik texnologiyalari va innovatsion texnologiyalar– fikrimiz dalilidir. Ayniqsa, zamonaviy elektron lug‘atlar tuzish va undan foydalanish madaniyatini shakllantirish – nafaqat axborot va pedagogik texnologiyalari va innovatsion texnologiyalarni egallash, balki til imkoniyatini egallashning oson va samarador yo‘l hisoblanadi. Bu borada davlatimiz rahbari Shavkat Miromonovich Mirziyoev tomonidan 5 ta tashshabbus asosida professor o‘qituvchilar va talim oluvchi

bakalavriat, magistratura va doktorantura ta'lim oluvchilari ilmiy va ijodiy izlanishlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ular uchun zarur shart-sharoitlar yaratish vazifa sifatida belgilanishi, shu maqsadda hukumatimiz tomonidan aniq chora-tadbirlar ishlab chiqilishi va amalga oshirilishi, har bir fan sohasida, asosan, pedagogika axborot texnologiyalari soxalarida ham uzviy chuqur izlanishlar olib borish zarurligini ko'rsatadi. 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risidagi farmonlari, 2017 yil 17 fevraldagi Fanlar akademiyasi faoliyati, ilmiy tadqiqot ishlarini tashkil etish, boshqarish va moliyalashtirishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi PQ-2789-sonli qarori hamda mazkur faoliyatga tegishli boshqa me'yoriy huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishga xizmat qiladi. Axborot tizimning va Pedagogika soxalarining uzviy rivojlanishi fanda yangi sohalarning yangi o'qitish tizimlari va ulardan foydalanishni paydo bo'lishiga olib keldi. []

Shu o'rinda talabalarni o'qitish bilim va kunikma berishda o'qitishning hisoblash texnikasi vositalaridan foydalanish, o'quvchiga o'qituvchi va (yoki) axborot-kommunikatsiya texnologiyalari tomonidan xabar qilinadigan bilimlarni o'zlashtirishni hamda ta'lim oluvchining o'rganilgan materialni qayta yaratish, uni o'xshash (analogik) vaziyatlarda qo'llashga oid faoliyatini tashkil qilishni ko'zda tutadi. Mazkur metodni axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bilan qo'llash ta'lim jarayonini tashkil kilish sifatini jiddiy yaxshilash imkonini bersada, biroq o'quv jarayonini an'anaviy qo'llanadigan sxemadan (axborot-kommunikatsiya texnologiyalarisiz) foydalanilganiga nisbatan tubdan o'zgartirishga imkon bermaydi. Bu jihatdan muammoli xamda tadqiqotchilik metodlaridan foydalanish ko'proq o'zini oqlaydi. O'qitishning muammoli metodi axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o'quv jarayonini qandaydir muammoni qo'yish va uni hal qilish yechimlarini izlash sifatida tashkil qilishga oid imkoniyatlaridan foydalanadi. Asosiy maqsad ta'lim oluvchilarning bilish faolligini oshirishga maksimal darajada ko'maklashishdan iborat. Ta'lim jarayonida olinayotgan bilimlar asosida turli toifadagi masalalarning yechilishi, shuningdek, qo'yilgan muammoni hal qilish uchun zarur bo'ladigan qator qo'shimcha bilimlarni olish va tahlil ko'zda tutiladi. Bunda axborotni to'plash, tartiblashtirish, tahlil va uzatishga oid ko'nikmalarni egallashga alohida e'tibor qaratiladi.

Eng so'nggi texnik yutuqlar ko'pincha ta'lim jarayonida o'zining munosib o'rnini egallagan, bu ma'noda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ham istisno emas. O'quv jarayonida kompyuterlardan foydalanish bo'yicha dastlabki tajribalar hisoblash texnikasidan foydalanish ta'lim jarayoni samaradorligini sezilarli darajada oshirishi, bilimlarni hisobga olish va baholashni yaxshilashi, qiyin vazifalarni hal qilishda o'qituvchining har bir ta'lim oluvchiga yakka tartibda yordam berishini ta'minlash kabi imkoniyatlarni yaratadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari so'z, raqam, tasvir, tovush va boshqa ko'rinishlarda beriladigan axborotni qayta ishlash

uchun keng imkoniyatli vosita sanaladi. Ularning vosita sifatidagi asosiy xususiyati axborot olish va qayta ishlash bilan bog‘liq turli xil amallarni bajarish uchun sozlash (dasturlashtirish) imkoni mavjudligidir. O‘quv jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish foydalanuvchilarning tafakkur ko‘nikmalarini va murakkab vazifalarni hal qilish malakalarini rivojlantirishning yangi yo‘llarini ochib beradi, ta‘limni faollashtirish uchun prinsipial yangi imkoniyatlarni taqdim qiladi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari auditoriya va mustaqil mashg‘ulotlarni yanada qiziqarli va ishonchli, o‘rganiladigan axborotning katta oqimini oson o‘zlashtiriladigan qilish imkonini beradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalarining ta‘limning boshqa texnik vositalariga qaraganda ta‘limning turli modellari va algoritmlariga sozlash, shuningdek, har bir ta‘lim oluvchining xatti-harakatlariga yakka tartibda reaksiya qilish imkoniyati sanaladi. Bunday vositalardan foydalanish ta‘lim jarayonini yanada faollashtirish, unga tadqiqotchilik va izlanuvchanlik xarakterini bag‘ishlash imkonini yaratadi. Darsliklar, televidenie va kinofilmlardan farqli o‘laroq, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta‘lim oluvchining xatti-harakatiga zudlik bilan javob berish, turli toifadagi ta‘lim oluvchilar uchun materialni takrorlash, tushuntirish, puxtaroq tayyorgarlikka ega bo‘lgan ta‘lim oluvchilar uchun yanada murakkab va o‘ta murakkab materialga o‘tish imkoniyatini ta‘minlaydi. Bunda individual sur‘atlarda o‘qitish oson va tabiiy tarzda amalga oshiriladi. Bilimlar hajmining ortib borishi va tahlil metodlarining murakkablashishi bilan ta‘limni asosan an‘anaviy usulda tashkil etish tobora qiyinlashib bormoqda. Murakkab muammolarni tushunish va hal qilish malakalari, juda katta hajmdagi dastlabki ma‘lumotlarni foydali umumlashtira olish qobiliyati - bularning hammasi katta ahamiyat kasb etib, o‘quvchilardan yanada faol bo‘lishni talab etadi. Aynan, shu nuqtai nazardan kompyuter ta‘lim sohasi uchun nihoyatda keng imkoniyatlar taqdim qiladi. O‘qitish (mustaqil o‘qishdan farqli o‘laroq) ta‘rifiga muvofiq muloqotli hisoblanadi. Zamonaviy axborot texnologiyalari muhitida didaktika, zamonaviy axborot texnologiyalaridan faol foydalanish orqali bilimlarning samarali o‘zlashtirishga yo‘naltirilgan o‘quv faoliyatining keng jabhali turlarini salohiyati, axborotni qabul qilish va o‘zlashtirish qobiliyatlariga bevosita bog‘liq bo‘lmoqda. Elektron resurslarining afzalliklari qatoriga axborotlarning jamlanganligi, ko‘rgazmaliligi, ya‘ni turli xil taqdim etish imkoniyatlariing mavjudligi, animatsiyalardan foydalanganligi, ta‘lim-tarbiya oluvchilarning yoshi va fiziologik xususiyatlariga mos axborotlarni taqdim etib borish jihatlarini kiritish mumkin. Bu o‘quvchilarda ijodiy fikrlashni, tarbiyaviy ko‘nikma va malakalarni rivojlantirish orqali resurslarni har tomonlama chuqur o‘zlashtirilishiga imkoniyatning mavjudligi bilan alohida ahamiyatga ega. Bizning fikrimizcha, uzluksiz ta‘lim-tarbiya jarayonlariga axborot texnologiyalarini tatbiq etishda asosiy vazifalar sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

- yangi axborot texnologiyalarini ta'lim-tarbiya jarayoniga tatbiq etishning zaruriy moddiy- texnika bazasini yaratish;
- ta'lim-tarbiya jarayoni uchun zamonaviy axborot texnologiyalarini loyihalash va qo'llash;
- foydalanuvchilarning zamonaviy axborot va kommunikatsiya texnologiyalari sohasidagi bilim va ko'nikmalarini shakllantirish;
- zamonaviy texnologiyalar negizida ta'lim va tarbiya jarayonlaridagi samaradorlikni kafolatlash.

Xulosa o'rnida shuni aytish lozimki, talaba-yoshlarning ijodkorlik faoliyatida axborot va pedagogik texnologiyalari va innovatsion texnologiyalarni joriy etish va qo'llash imkoniyatlari ahamiyati kattadir. Chunonchi, yoshlarning ongida sog'lom immunitet shakllanishida va ularning vataniga kasbiga oilasiga sodiq va vafodor fidokor va ijodkor bo'lib yetishishiga asos bo'la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Imomov E.Z, Pirmatov I.I, Tursunov A.A. Standartnoy obrazovaniya i rol novix inofrmatsionnix texnologiy. Ta'lim muammolari. Ilmiy-uslubiy yutuqlar va ilg'or tajribalar jurnali, Oliy maktab muammolari instituti, №1-2, 2017 y
2. Ibraimov X.I. Kommunikativnaya kompetentnost kak mexanizm professionalnogo samorazvitiya budushego pedagoga // Problema pedagogiki, 2018
3. Mashbis Ye. I. Psixologo–pedagogicheskie probleme kompyuterizatsii obucheniya.M.2018.
4. Генкина Н.И., Колкова Н.И., Стародубова Г.А., Уленко Ю.В. Формирование информационной культуры личности: Теоретическое обоснование и моделирование содержания учебной дисциплины. Москва – 5.Aliyorova R. P. Elektron ta'lim resurslari vositasida o'quvchilarda axborot madaniyatni shakllantirish. International scientific journal of "SCIENCE AND INNOVATION",2022, P. 329-333.